

OLÁH ANDRÁS

A szultán foglya

TÖRTÉNELMI MONODRÁMA

A NÁNDORFEHÉRVÁRI VÁRKAPITÁNYRÓL,

SZILÁGYI MIHÁLYRÓL

Történik az Úr 1461. esztendejében a konstantinápolyi Héttorony egyik cellájában.

SZEREPLŐ:

SZILÁGYI MIHÁLY, Magyarország zászlósura, egykori kormányzó, Hunyadi Mátyás nagybátyja, aki 1456-ban Nándorfehérvár kapitánya volt

A Héttorony egyik sziklába vájt cellája: sziürke kőfalak, szemben szalmával hintett, álatbörrel letakart ágyféle. A bal oldalon alacsony vasajtó. A jobb oldalon – magasan – kicsinyke, vasrácsos ablak. Kevéske fény szűrődik be rajta. Az ablak alatt asztal, mellette székek. Az asztalon korsó, fatányér és egy cserépkupa. A tányéron némi ételmaradék. A falon itt-ott kőbe karcolt jelek láthatók.

Szilágyi az ágyon fekszik, láncra vert kezei a mellén nyugszanak. A mennyezetet bámulja. Valahol a szomszéd cellák egyikéből kiáltozás szűrődik át, valaki bilincssel veri az ajtót. Rövidesen futó lépések zaja hallatszik, lakatcsörgés, reteszek nyílnak, nyikordul a zár. Újabb kiáltások, korbácsütések zaja, velőt rázó sikoly, majd hörgés.

SZILÁGYI (*Lassan felül az ágyon. Inge meg van szaggatva, néhol vércsík ivódott bele. Összebilincsel kezével a hajába túr. Felsőhajt.*): A szerencsétlen... Nem tud megbékélni a sorsával. (*Becsapódik a vasajtó, reteszek záródnak, zár csikordul. Lépések közelednek. A cellaajtó előtt megállnak. Hangos zörgéssel kinyílik a kémlelő ablak, valami morgás hallatszik, majd az ablak visszacsukódik. A lépések elhalkulnak. Szilágyi néhány másodpercig még mozdulatlanul ül, majd – szinte öntudatlanul – az ölébe ejti a kezét, megcsörrennek a bilincs láncai, s ő bólogatni kezd.*) Ez hát az út... (*Nehézkesen föláll. Elsétál az ajtóig, megfordul, a szemközti keskeny ablakot kémleli, ahonnan halvány derengés szűrődik be.*) Az utolsó hajnal... A legutolsó... (*Bosszúsan.*) Legalább a felkelő napot láthatnám! Legalább a napot... Még egyszer, utoljára... (*A beszűrődő fényt figyelve átcammog az ablak alá. A falon egy kőbe karcolt kereszt halvány kontúrja rajzolódik ki. Megáll előtte. Egy ideig merőn nézi, az ujjával megérinti, majd térdre ereszkedik.*) Uram, segítsd meg a te szolgádat. (*Lehajtja a fejét, a kezeit összekulcsolja, halkan imádkozik.*) Adj erőt, hogy szembe nézzek a sorsommal. Hogy bátran visel-

jem, ami kiméretett. És segíts, hogy a lelkem tisztán kerülhessen eléd... *(Egy pillanatra elballgat, majd latinul mormolja a „Miatyánkot”. Aztán fölemeli a fejét.)* Félek, nem jutnak el hozzád a szavaim, Uram. Túl messze vagyunk egymástól... Vagy ez tán a büntetés? Hagyod, hogy magamat emésszem, s ne tudjam, ne érezzem, a feloldozást?... Bocsáss meg, hogy néha kételkedem... Pörén állok előtted. Kitakart lélekkel. Láttad, hogy viseltem a kínt. Vertek, tépték, szaggatták a húsomat, összetörték a csontomat, de belőlem egyetlen szót ki nem vettek... *(Nehézkesen föláll. Méltatlankodó hangsúllyal folytatja.)* Azt akarták, hogy áruljam el Fehérvár gyenge pontjait!... Mert hogy én nyilván ismerem... *(Halvány derű jelenik meg az arcán. A hangja elhalkul, mintha titkot árulna el.)* Hát persze hogy ismerem... De ezt a tudást magammal viszem a sírba... *(Fölnevet.)* Hogyan is hitette komolyan a szultán meg a nagyvezír, hogy belőlem áruló lesz? Nem ismerték Szilágyi Mihályt? No, most már ismerik... *(Az asztalhoz lép, két kezébe fogja, fölemeli a kupát, nagyokat kortyolva iszik. Ingujjával megtörli a száját, a kupát erős, határozott mozdulattal visszateszi.)* Legalább egy kis jófajta szerémségi bort ihatnék. De hát ezek a kutyák a bort sem ismerik... *(Visszacsozog az ablak alatti kereszthez. Összebilincsel kezével megsimogatja, majd megcsókolja a falba karcolt keresztet. Fölveti a fejét, nagyot sóhajt.)* Már pirkad. Mire felkel a nap, a te szolgád megtér hozzád, Uram. Itt az ideje hát, hogy számot vessünk! Tisztázzuk, hányadán állunk... *(Homlokát a kereszthez szorítja.)* Nehéz a lelkem. Ezen könnyíts, Uram! S ne hidd, hogy a haláltól félek! Nem. Szembenéztem én már ezerszer a halállal. Sohasem riadtam meg tőle... Amit most érzek, nem félelem, nem rettetet. Valami egészen más... Valami megfoghatatlan... *(Elfordul a keresztől. Fölnéz.)* Súlyos terhet cipelek, Uram. Birkózom vele, tusakodom. Hisz mégiscsak a saját véremre támadtam... *(Tanácstalanul, fürkészőn néz a semmibe.)* De magad is láthattad, Uram, nem tehettem másként. A becsületed, a büszkeségem nem engedhette, hogy megalázzanak, hogy szavamat semmibe vegyék... Tudod, mi fáj legjobban, Uram? *(Kesernyés mosoly jelenik meg a szája szögletén.)* Az ő hálátlansága... Mert minden rossz ekkor keletkezett. Ettől mérgeződtek meg a lelkek. *(Megrázza a fejét, mintha hitetlenkedne.)* Hisz én tettem királlyá! Gondold meg, Uram! Királyt csináltam belőle. Belőle, aki pár nappal előbb még a cseh helytartó börtönében senyvedett. Egy tizenöt éves suhanc, aki mit se tett még az életben, a kezem által királyi trónushoz jutott. S erre ő... *(Összebilincsel kezeivel elkeseredetten legyint. Csörren a lánc. Ettől mintha kissé magához térne. Hangos nyögéssel leül.)* Háládatlan kölyök! Persze nemcsak őt kárhoztatom. Erzsébet éppúgy vétkes. De legfőként a pap! Ő volt az igazi konkoly! Ő keverte a lapokat, az ő tanácsai szédítették el Mátyást! János, a váradi püspök! S az alattomoság kígyója győzedelmeskedett... *(Fejét a tenyerébe temeti. Néhány másodpercnyi hallgatás után mintha megenyhülne – megrohanják az emlékek.)* Pedig az a január csodát szült! A fél ország nekem hódolt! Térdre kényszerítettem az ellenszegülőket, fölbátorítottam a kishitűeket! Magunk mellé állítottam a bizonytalanokat! És a Hunyadi-háznak – mely pár hónappal korábban még a legteljesebb reményvesztettség állapotában, az összeomlás szélén állt –, most talán még fényesebben ragyogott a csillaga, mint valaha! Nekem köszönhetően! *(Tekintetében büszke*

fény csillog, hangja határozott.) Én szedtem ráncba a Hunyadi-familiárisokat! Én kovácsoltam belőlük hadat László halála után! Én vertem szét a Garaihoz húzó udvarházak népét! Én hódoltattam meg az országot! Én vittem tizenötezer fegyverest a rákos-mezei gyűlésre! Én kényszerítettem térdre a Habsburg-párti ligát! Én győztem meg az országgyűlést arról, hogy idegenből jött királyt ne emeljünk többé a trónra! Hisz Anjou Mária óta folyton a szomszéd országokból koldultunk királyokat, s hogy minő következménye lett annak az ország állapotára nézve, az urak maguk is láthaták... Gyűlölség, széthúzás, pártoskodás! Miközben az ország a legnagyobb veszélynek volt kitéve... Persze korántsem volt egyszerű meggyőzni a liga urait... De ki más vehetné fel eredményesen a harcot az oszmánokkal, ha nem Hunyadi János vére? – kérdeztem... „Hiszen kölyök még!” – mondták. De ezt is a javunkra fordítottam! Hisz a zászlósurak épp olyan királyra vágytak, akinek diktálhatnak, aki kezelhető. Aki hajlik a tanácsaikra... Személyesen vállaltam felelősséget azért, hogy Mátyás velük egyetértésben kormányozza majd az országot. *(A falba karcolt keresztre pillant.)* Végül pedig a te rendelkezésre hivatkoztam, Uram! Hisz már a szentéletű Kapisztrán János is megjósolta évekkel előbb, hogy Mátyásból Magyarország dicső királya lesz... *(Egy pillanatra elhallgat. Elmosolyodik.)* Persze volt néhány kézzelfoghatóbb érvem is. Jól hatott például a tizenötezer Hunyadi-házi fegyveres jelenléte az urakra! No meg a Rákos-mezején felállított vérpad... Igen. Ez határozottan elgondolkodtatta némelyüket! Főleg azokat, akik annakidején közreműködtek László öcsém halálában. Akik a fejét követelték! *(Összerázkódik.)* Még ma is megborzongok, ha arra a kegyetlen napra gondolok... A déli végeken voltam, mikor jött a hír, hogy Lászlót kivégeztette a király. *(Dühösen.)* Az a kígyóravaszágú, álnok! Pedig szegény János sógorom a halálos ágyán meghagyta a fiúknak, hogy soha ne tartózkodjanak egy időben ugyanazon a helyen! Tudta, mit beszél! Ismerte a Garaiakat, ismerte a Habsburgokat! Ha ott vagyok, én sem engedem, hogy Mátyás is Budára menjen! De a két fiú végzetesen naiv volt és gyanútlan. Pedig az előjelek és mindaz, ami az előző hónapokban történt, elég figyelmeztetést jelenthetett! Garai és Brankovics ármánykodása! Cilley arroganciája, ahogyan Nándorfehérvár átadását követelte! Annak a várnak az átadását, amit vérünkkel védelmeztünk! *(Elkomorodik a hangja.)* És persze a legfontosabb, amit semmi szín alatt nem lehetett volna figyelmen kívül hagyni: Cilley a király nagybátyja volt. Befolyásos főúr. Őt megölni – még ha százszor, ezerszer kiérdemelte is a halált –, nem lett volna szabad! A bűn bűnt szül. László hibázott, s nagy árat fizetett érte! A fejével lakolt... Nem tudtam megakadályozni. És ennek fájdalommal itt sajog bennem azóta is... *(Egy pillanatra elhallgat.)* Való igaz: minden ármány szülője Cilley gróf volt! Mióta a lányát elvesztette, nem tudott a Hunyadiaknak megbocsátani! Rögeszmésen hitte, hogy a Mátyással eljegyzett leány Hunyadvárott nem természetes halállal halt meg. Nyomban fölmondta a ligát, és minden idegszálával arra törekedett, hogy ártson a családnak. A szálak az ő kezében futottak össze. S mert Jánossal nem bírt, erejét most a fiúkon próbálta ki. Előbb a pozícióikat akarta gyengíteni. Megvádolta halott János sógoromat, hogy a királyi jövedelmeket hűtlenül kezelte! Követelte a kárpótlást... Nyilvánvaló aljasság volt ez, hiszen mindenki tudta: János nemhogy

elvett volna a királyi javakból, de még a saját vagyonából is hozzátett ahhoz, hogy az ország védelmét megerősítse, a sereg erejét növelje! A futaki gyűlésen mégis elérte az aljas cselszövő, hogy János örökét, a főkapitányságot, László helyett ő kapja meg! Aztán a pozsonyi grófság fölötti jogokat követelte, meg a horvát-dalmát bánságokat! A király pedig hajlott a dologra, mint minden ötletre, ami Cilleytől származott. Így létrejött a Cilley és Brankovics birtokok összekapcsolása. Jól kifőzték ezt – após és a vő! Ezért követelte a kulcsfontosságú várak, köztük Nándorfehérvár átadását is! S mikor László szóvá tette, hogy hol volt a gróf, mikor az ég zengett, s miért csak most jött ide sereggel, mikor a török már rég eltakarodott, elszabadult a pokol! A feszültség már épp elég nagy volt mindkettejükben ahhoz, hogy ne tudják ésszerűen értékelni a helyzetet. Cilley provokálta Lászlót. Olyan helyzetbe hozta, hogy annak ne legyen más választása, mint elégtételt követelni! Hogy aztán önvédelemként tüntethesse fel tettét! Cilley kitűnő kardforgató volt. László némiképp a szerencséjének köszönhette, hogy egyáltalán életben maradt. A gyűrűje védte meg Cilley pengéjétől, mely átszakította a kardjának a kosarát is... Aztán a fegyvercsörgésre beseregglők lemészárolták Cilleyt... (*Hátradől a széken. A mennyezetre bámul.*) Láttam az összekaszabolt testet. S ami a legfőbb rossz: a király is látta... (*A fejét rázza.*) Mondtam a fiúknak elégszer: vigyázzanak, legyenek óvatosak. Az ördög nem alszik. S hogy a képmutatás köztudottan a Habsburgok fegyvere. Ígérhetett bármit a király. Esküdhettek Erzsébet előtt. Mindez csak álca volt. László sorsa így megpecsételődőtt. És kis híján Mátyásé is... Óvatlanok voltak. Meggondolatlanok. Elfeledték az atyai intelmet... Pedig látni lehetett, hogy Cilley halála nem oldott meg semmit, csak még jobban elszabadította az indulatokat... (*Keseregve.*) De László önfejtő volt és makacs. Akárcsak az apja. Garai nádor pedig gyorsan cselekedett, mit se törődve azzal, hogy a vejének kiszemelt Lászlót viteti a hóhér pallosa elé... (*Sokatmondón hümmög.*) Lám, lám... Pedig a bölcs tanácsadók, Vitéz János is, hányféle tervet fabrikáltak a családok összebékítésére. Házassági tervek kusza szövevénye lengte át az elmúlt évtizedet. Nem volt eladósorban lévő lány, aki ne kelt volna el egy-egy ilyen békítő-akció keretében. Aztán persze minden kútba esett! Felülkerekedett a kicsinyes önzés és a gyilkos gyűlölet! Mert egy dolgot nem vett számításba senki sem: a tüzet a vízzel összebékíteni nem lehet. Csak kioltani... Megsemmisíteni... (*Felsőhajt. Az asztal lapján nyugvó kezeit nézi elszomorodva, s rajta a láncokat.*) Mint ezeket a kezeket is... Nemrég még rettegtek az erejét, s most tehetetlenül vergődnek a láncok között! Istenem, miért hagyod megsemmisíteni azt a kart, mely mindenkor kész volt érted küzdeni? (*Nehézkesen föláll. Ellép az asztaltól. Kedvetlenül, a fejét csóválva jár fel-alá.*) Nem nekem való világ ez! Itt oly sok az ármány, a hitszegés... Én mindenkor a tiszta beszéd híve voltam! Ezért nem találtam a helyem a Garaiak, Újlakyak, Cilleyek, Vitéz Jánosok között... Én még a szemtől szembeni harcokban edződtem. Ahol a becsület szent dolog. Ahol tudtam, ki a barát, és ki az ellenség. De ami Magyarhonban folyt Zsigmond király halála óta, az gyalázat... Már nem lehettem biztos abban, hogy hátat fordíthatok-e annak, aki az előbb még kezét nyújtott... Aljas, alattomos lett a világ! Ezért is maradtam magamra... Már senkinek sem vagyok fontos... (*Megáll. Keserűen elmosolyodik.*) Azaz-

hogy mégse: a szultán számára még fontos vagyok! A szultánnak még jelent Szilágyi Mihály neve valamit! Ő még tudja, hogy szorongattam meg a török jobbszárnyat Várna mellett! Tudja, hogy én voltam a szekértábor parancsnoka a rigómezei kétnapos vérontásban! És azt is, hogy hány janicsárjuknak került az életébe, míg megsebezve foglyul ejtettek ott... S lám, már ott is a csalárdság, mások csalárdsága miatt kerültem bajba... *(Felemeli a mutatóujját.)* S ez bizony János sógorom hibája is... Mert ama téli hadjárat sikere őt is megrészeztette! Nagyhatalmú úr lett, akit gyorsan körülvettek a csúszómászó élösködők. Nem tudta kiszűrni a szirénhangokat. Az ő fülének is kedvesen csengtek a pápai nuncius, Cesarini mézédés szavai... Hogy bolgár király lehet, ha most a pápai biztatásnak engedve rátámad a törökre! Bolgár király lehet, ha megszerzi a balkáni földeket! Bolgár király, ha megszegi a pár nappal előtte megkötött békét! Bolgár király – ő: Hunyadi János! És én hiába óvtam. Pedig láttam, éreztem a veszélyt, de minden szavam lepergett róla. „Bolond beszéd – mondta. Igaza van a nunciusnak: most kell megszorogatni a törököt, hisz azzal, hogy a szultán elküldte a követeit Szegedre, és békét kért, maga ismerte be gyengeségét. S ha az itáliai flotta elzárja a tengerszorosokat, és meggátolja a török főszereg átjutását Európába, nyert ügyünk van.” „Ha...” – mondtam én akkor figyelmeztetőleg, és nem is sejtettem, hogy mennyire ráhibáztam. Mert dehogy gondoltam én, hogy az itáliaiak szószegők lesznek, s nemhogy nem gátolják, de közülük némelyek egyenesen segítik a törökök átkelését! Én csupán attól féltem, vajon elegendő lesznek-e, és elég erősek-e a török invázió megakadályozására. És ha mi megszegjük a szavunkat, és a megkötött béke ellenére támadunk, Isten büntetése nem sújt-e majd le ránk... *(Elkomorodik.)* Hát lesújtott. Várnánál törbe csaltak, tönkre vertek bennünket... *(Vissza akar térni az asztal mögé, de a mozdulat félbe marad. Visszafordul.)* Ott, Várnánál többet veszítettünk akkor, mint egy csatát. Sokkal többet! Elvesztettük a legyőzhetetlenség mítoszát... A nehezen megszerzett önbizalom, s az erkölcsi tartás szertefoszlott! És kezdődött minden előlről. A viszály, a pártoskodás. A viták arról, hogy kinek volt igaza! Hogy ki kergette az országot egy vesztes háborúba, s ki a felelős a török újbóli felbátorításáért! Mindenki a másikra mutogatott... Csak egy sikeres hadjáratral lehetett volna kiköszörölni a csorbát. Tudta ezt János is. Erre tette fel kormányzóságának éveit. Biztosra akart menni. Azt már belátta, hogy a pápára, az itáliai városokra kevésbé számíthat. Olyan szövetségest keresett tehát, akinek elemei érdeke a törökkel szembeni összefogás. Ilyen volt Kasztrióta György, az albán fejedelem. Minden rendben lénének látszott. Bár a toborzott sereg közel sem érte el a kívánt létszámot, hisz a főurak nem igazán lelkesedtek az újabb hadjárat ötletéért, voltak, akik attól féltek, hogy ha sokáig ráncigáljuk az oroszán bajuszát, könnyen pórul járhatunk. Jobb meghúzódni, csöndben várakozni – vélték. De János ekkor már el volt szánva. Mi tagadás, engem is elragadott a harci hev. Biztosra vettem a sikert. Láttam a sereg elszántságát, ismertem a terveket. És mégsem... *(Egészen indulatba jön.)* És mégsem! Mert most ütött vissza a négy évvel korábbi elhamarkodott döntés. Aminek háttéréről kevesen tudtak. Amiről hallgatott a király is. János is. Hogy mi volt ez? Te jól tudod, Uram... *(Megkerüli az asztalt. Megáll mögötte.)* Akkor, a szegedi béke esküvel történt meg-

Fénybe néző, 2019

erősítésekor nem csupán néhány vár átadásáról esett szó, nemcsak hadisarc fizetésére köteleztetett a szultán, volt ott más is – számunkra jelentéktelennek tűnő, de később végzetessé váló ígélet. A két Brankovics-fiú tudniillik a szultán foglya volt. A szerb despota azért sietett tető alá hozni a békét, azért vállalta a közvetítést a szultán és Ulászló között, mert számára nemcsak a határok, de a fiai élete volt a tét! A szultán nem ismert tréfát: zsarolta Brankovicsot, s hogy a zsarolásnak nyomatékot adjon, megvakíttatta a két fiút! Az életüket azonban meghagyta, mert tudta, hogy a despota a két gyermekért bármire kész... Ígéretet kapott a szabadulásukra, ha a béke életbe lép. Hát itt rontottuk el... Mert mikor a támadás – Brankovics minden könyörgése ellenére – mégis megindult, a szultán menten kivégeztette a fiúkat. A despotában pedig megerősödött az engesztelhetetlen gyűlölet! A királyt és Hunyadit tette felelőssé a fiai haláláért. És fogadalmat tett, hogy a Hunyadi-háznak ő még sok keservet okoz. *(Az asztralra csap.)* Hát okozott is! Mindjárt a rigómezei csata előtt elárulta a magyar hadműveleti terveket. Hiába volt a szépen kidolgozott félrevezető manőver, mely szerint egy darabig megtévesztésül az öt év előtti téli hadjárat útvonalát követve nyomulunk előre, aztán változtatunk csak irányt... A törökök már vártak bennünket! Így tudták megelőzni az albánokkal való egyesülésünket, s így tudtak bennünket a segéderők megjelenése előtt csatára kényszeríteni... Akkor már persze mindegy volt. Ott harcolni kellett, nem volt más kiút. Küzdöttünk is vitézül, ám a második napon mindkét szárny megingott. A török a hátunkba került, és nem bírtuk feltartani a túlerőt! A sereg megfutamodott. Csak a gyalogság maradt a sebesültekkel a török gyűrűjébe zárva a szekértáborban... *(Elborzadva folytatja.)* Ott már mészárlás folyt! Mindegyik magyar mellett három-négy legyőzött török holtteste hevert. Mégis ők győztek. Mert velük volt az ő istenük. *(Kis szünet után keserűn hozzát teszi.)* Meg te is, Uram... Megbüntetettél minket a korábbi csalárdság miatt... Akkor kóstitoltam először a török rabságot. Igaz, nem sokáig, hisz János sógorom hamar kiváltott. Pedig neki magának is meggyűlt a baja: Brankovics megszorongatta kissé. Végül Lászlót kellett túsul adnia, és némely birtokokat átruháznia... *(Felsóhajt.)* Nehéz idők voltak. Embert, lelket próbáló idők. Sok tanulsággal szolgált. Mégsem tanultam belőle eleget. Most, itt a szultán tömlöcében látom csak tisztán, hol hibáztam. És hol hibáztunk mi, magyarok... *(Eszébe jut valami.)* Ez a szegény görög, itt a szomszéd tömlőcben, ő mondta el, hogy Konstantinápoly ostromakor, az utolsó támadás előtti éjszakán a császár körbejárta a falakat, hogy elköszönjön a katonáitól és megköszönje a hűségüket, kitartásukat. Mindannyian tudták, hogy elvesztek. Mégsem adták meg magukat. Egymás mellett harcoltak: uralkodó és alattvaló. A megadás fel sem merült bennük. Csak az Istennek tetsző tisztas halál lebegett szemük előtt... Magyarhonban pedig... Törvénybe iktatták az urak, hogy a haza védelme kizárólag a király feladata. S a hadba gyűlt nemesi sereg csak a határokig vezethető, és ott csak tizenöt napig köteles várni az ellenségre! Eszembe jut: vajon a szultán megkérdezi-e a szpáhikat, hogy akarnak-e hadba gyűlni? És a szpáhikban fölmerül-e, hogy hazájuk és hitük védelme kizárólag a szultán feladata? *(Elkeseredetten legyint. Nagy sóhajjal visszabotorkál az ágyhoz. Óvatosan, hogy sebeit kímélje, lefekszik. Mindjárt fel is szisszen.)* Még fájnak

a sebek... Jól dolgoztak a fogdmegek... De legjobban mégis belülről sajog. A lélek sebei a kegyetlenek. Ezek itt a hátamon, a karomon, a vállamon múltó sérülések. De ami belülről mardos, az gyógyíthatatlan... Mátyás is... (*Nem tud fekve maradni. Óvatosan feltápáskodik. Ül az ágy szélén.*) Én tanítottam neki a kardforgatást! Gyermekként az ölembe kucorodott, úgy hallgatta a régi csaták történetét... Királlyá tettem, mert hittem benne, hogy alkalmas rá! Hogy ő a legalkalmasabb... Szavamat adtam a Garai-pártnak, hogy az egyezség, mely a trónhoz vezető utat egyengette, messzemenően betartatik! De Mátyásnak ez mit se jelentett. „A te szavad, a te becsületed – mondta. – Számolj el magad a lelkiismeretteddel!” Hát hogy nézhettem ezek után az egyezséget kötők szemébe? Mit mondhattam Garainak, Újlakynak és a többieknek? Hogy a szavam semmit sem ér? Hogy én egy senki vagyok? Pedig Magyarhon kormányzója voltam. Látszólag. Forma szerint... Valójában egy megtűrt senki lettem egyetlen szempillantás alatt... (*Hitetlenkedve rázza a fejét.*) Érthetetlen ez: tegnap még hatalmam volt, a Hunyadi-párt vezére voltam, akit rettegtek a Garaiak, Újlakyak. Aki az országgyűlésben kikényszerítette a főurakból a kölyök Mátyás királlyá választását. Ma pedig egy jelentéktelen báb, hasznavehetetlen rokon, akit épp csak megtűrnek az asztal körül... (*Indulatba jön. Föláll.*) Hát nem! Nem ezt érdemeltem. Hogyan is hitette Mátyás, hogy nélkülem, az én erőm nélkül őt a főurak támogatták volna? Hogyan is hitette, hogy Garai az általam nyújtott biztosítékok nélkül mellé állt volna... (*Fujtatva sétál fel-alá.*) Azt mondja nékem: neki nem kell a Garai-lány. Ő azt feleségül sohasem veszi... És látom mögötte Vitéz János szélesen vigyorgó ábrázatát... Ő tömte tele Mátyás fejét Prágából útban hazafelé. Mert ők meg titkon a csehnek tettek ígéretet! A huszita Pogyebárdnak! Hogy Mátyás eljegyzi az ő Katalin lányát. „Nekem a saját szavam fontosabb – vágta a szemembe –, mint a tiéd! Békülj meg ezzel, és menj Isten hírével!” (*Megáll.*) És én ott álltam tehetetlenül, megalázottan az udvari emberek előtt. Ma is szégyellem, ahogy zavartan toporogtam ezelőtt az alig-király kölyök előtt. „Ne felejtse, felség – próbálkoztam gyámoltalanul, és éreztem, hogy közben remeg a hangom az idegességtől –, hogy én kormányzó vagyok. A te nagykorúságodig én...” Közbevágot: „Nekem nincs szükségem kormányzóra!” „De hát az országgyűlés döntött így.” „Most majd másként fog dönteni!” – felelte hetykén. És egy gögös mozdulattal jelezte: nincs több ideje rám. Távozhatok... (*Dacosan fölszege a fejét.*) Akkor bennem is felforr az indulat. Hohó! Nem addig van az! Te, úgy látszik, nem ismered Szilágyi Mihályt! Majd én mőresre tanítalak – gondoltam magamban, és első dühömben a nádorhoz siettem. Tajtékozott ő is, mikor hírét vette, hogy a megállapodás füstbe ment. „Ha a királynak nem kell a béke, nekünk se kell! – csapott az asztalra felpaprikázva. – Mi tettük királlyá, hát akkor el is vesszük tőle, ha érdemtelen rá! Hadat toborzunk. Sarokba szorítjuk. Rákényszerítjük az egyezség megtartására...” (*Kifújja magát. Az indulatai lecsillapulnak.*) Ma már tudom: a harag rossz tanácsadó. De akkor, hidd el, Uram, nem láttam más kiutat. A lelkembe, a szívembe tapostak. És tette ezt az a fiú, akit én mindenkinél jobban szerettem. Míg az indulat munkált bennem, míg forrt a düh, nem éreztem semmi megbánást. Csak az igazamat kerestem... Valami elégtételfél... Csak mikor haddal

indultunk ellene, akkor szorult össze a szívem. Hogy fegyverrel támadjak saját véremre?... És Jánosnak én a halálos ágyán ígéretet tettem, hogy a fiaira vigyázok! Lászlót megóvni a bajtól így sem tudtam... S most ott lovagolok a gyilkosai mellett, velük paktálok, velük cimborálok... Keserű szembesülés volt ez. *(Szégyenkezve hajtja le a fejét.)* Eszembe jutott, hogy amikor a hóhér harmadik kísérlete is kudarcot vallott, s jog szerint kegyelem illette volna az elítéltet, ez a Garai szólt a bakónak, hogy „Végezz vele, mert különben te következel!” *(Megvetéssel ejti ki a nevet.)* Garai. És én ezzel a Garaival szövetekeztem Mátyás ellen... Miért is? Mert a becsületemen csorba esett... Mert megaláztak. Mert semmibe vettek. Mert köszönet helyett ajtót mutattak... Nem éreztem magam jól a bőrömben, elhiheted, Uram! Bizonytalanság fogott el, hogy vajon jót cselekszem-e? Szabad-e egy sérelem miatt mindent félredobni? De veszteség nélkül visszavonulni immár nem lehetett. És ekkor valóban kapóra jött az értesítés Mátyás megegyezési szándékáról. Igaz, meglehetősen tapintatlanul, Vitéz Jánost küldte hozzám – őt persze nem fogadhattam el közvetítőként. De kértem a személyes találkozás lehetőségét Mátyással, és erre ígéretet is kaptam. Úgy tűnt, Mátyás is bánja már az oktalan hebrencskedést. A kormányzóság feladása persze elkerülhetetlen volt. Ez volt a béke ára – a mit szó nélkül megfizettem. Mátyás, engesztelésül a beszercei grófsággal kecsegtetett. S megígérte, hogy rövidesen együtt szállunk harcba a török ellen. Ez nekem is szám íze szerint való volt. Hidd meg, Uram, többet jelentett, mint a korábbi, jogkörök nélküli kormányzói cím... De hamar be kellett látnom, hogy mindez olcsó színjáték volt csupán. Híre jött, hogy mind Újlakyt, mind Garait megfosztotta méltóságától a király, sőt Rozgonyi Jánost is. A török elleni hadjárat pedig csak az én udvarból való eltávolításomat szolgálta. A királyban a harci kedv hamar elült, s nem üldöztük tovább a megvert török sereget Szerbia belseje felé. Garai ekkor hívatott ismét magához – ő maga nemigen mert mozdulni birtokairól – hogy az ország dolgait megvitassuk. Én elfogadtam a meghívást, és Mátyás ezt róttá újabb bűnömül... *(Látszik, hogy még most is nehezen emészti meg a történeteket. A hangja elcsuklik, megremeg.)* A világosi vár tömlöcébe vettetett. Még arra sem kaptam lehetőséget, hogy megvédjem magam! Mint semmirekellő bűnözőt fogatott le! És meghozta a kemény ítéletet: halál... Fel nem foghatom, miképpen fordult Mátyás ennyire ellenem! Ó, mondd meg Istenem, hol van ilyenkor a vér szava? Erzsébet sem tudott nála kegyelmet kieszközölni. A pápai követ közbenjárása mentette meg végül az életemet. Carvajal bíborost jól ismertem, ő is jól ismert engem. Tudta, hogy a hit elszánt harcosa vagyok. S hogy tőlem még tart a török. Az én kardom még távol tudja tartani a határoktól az oszmán inváziót! Az életemet ő, Carvajal mentette meg... Látod, Uram, ez az a seb, mely azóta sem heged... Ez az a seb, mely fájdalommat embertelen méretűre növeli... Hálát rég nem vártam már. De atyafiúi szeretet igen... S ő még csak meg sem hallgatott. Csak ítélkezett, miként diktálták neki a mézes-szavú hízelkedők, a trón körül lebzselő haszonlesők. Vitéz János, Nagy Simon, Guti Ország Miska és a többiek... Ez keseríti az én szívemet... *(Maga elé emeli láncait, merőn nézi a zördülő vasat.)* Mert azt látnod kell, Uram, hogy saját véreimmel szemben a törökök – bármily keményen bántak is velem –, becsültek engemet. Tisztelték bennem az ellenfelet,

a katonát! Jó volt ezt érezni. Erőt adott. Megsokszorozta a lélek keménységét... Már mindent elviselek. Mindent... Nem tart már soká... *(Elhallgat. A keresztet nézi a szemben lévő falon. Összebilincselte kezeit a mellén összefűzi. Halkan mormolja latinul a „Miatyánkot”. Aztán csönd keletkezik. Csak a lánc csörrenése hallik, ahogy a kéz mozdul a mellkason. Kisvártatva újra megszólal.)* Nándorfehérvár kellene nekik... Hát hogyisne kellene... Meg végig a Száva és Duna menti erődök... *(Felsóhajt.)* Azt hittük, hogy az öt évvel ezelőtti ostrom végleg elvette a kedvüket. Pedig szó sincs róla. Nagyon is fáj a foguk a magyar földre. Csak most már óvatosabbak. Nem mennek fejfel a falnak. Kivárnak. Látják, tudják ők is, hogy miféle belviszályok nehezítik az összefogást. S jól tudják, hogy ez az ő malmukra hajtja a vizet... Már öt évvel ezelőtt is komoly esélyük volt Nándorfehérvár megnyerésére. De akkor János még úrrá tudott lenni a viszályokon. És a közelgő a veszély tompította az ellentéteket. Újlaky még katonákat is küldött a várba! Igaz, a többiek nem siettek a segítséggel. Csak a Hunyadi-familiárisok. Meg a keresztések, akiket Kapisztrán verbuvált, de azoknak jórészt még fegyverük se volt... Mielőtt az ostromgyűrű bezárult volna a vár körül, János még bejuttatott pár ezer zsoldost. Ők jelentették számomra az igazi erősítést... *(Hosszan elgondolkodik.)* Tudtuk, hogy kemény harcra számíthatunk. Ez nem csupán egy szokványos várostrom volt a török számára sem. Jelzi ezt, hogy jelen volt maga a szultán is!... A legfontosabb feladat az utánpótlás bejuttatása volt. Hisz a várbeli készletek hamar kimerültek. Ehhez előbb a török hajózárat kellett megbontani. Dereglyéinkkel két irányból támadtunk. A szárazföld felől a törökök nem tudtak segíteni az övéiknek, mert előttük ott tornyosult a vár. Mi viszont hátba kaptuk a török hajókat. Elsüllyesztettük őket. Így nemcsak utánpótlás jutott a várba, de a Zimonymál táborozó keresztések számára is megnyílt a lehetőség, hogy oldalba tudja támadni a törököt... A veszély azonban így is nőttön nőtt. A török ágyúk hatalmas rombolást végeztek a falakon. És volt egy pillanat, mikor már-már magam sem hittem, hogy ellen tudunk állni. A harc már órák óta tartott. Köröskörül mindenfelől hömpölygött a had. A törökök, mint megannyi éhes sáska, sűrű tömegben mászták a romos falakat. Küzdötünk vitézül, de minden hiábavalónak látszott. Százával értek a vár fokára. Négy helyütt már a lófarkas zászlót is kitűzték. Magam is éreztem, hogy fogytán az erőm. Köröttem halottak, sebesültek heverték. Számban erősen megfogyatkozva, lélekben összetörve vártuk az újabb rohamot... És ekkor támadott Kapisztrán... Váratlan megjelenése riadalmat keltett az ostromlók között. Ők, akik már-már a diadal ízét érezve az előbb még ijesztő csatakiáltással vetették magukat a harcba, most megrendültek. Elbizonytalanodásukat rögtön kihasználtuk. Új erőre kaptunk, és megfutamtottuk őket... *(Az arca egészen átszellemül.)* Erőn felülit nyújtott mindenki ott. Hiába a kimerültség: egyszerre mindenkit elkapott a harci láz. Jánosnak tiltó rendeletet kellett kiadnia, hogy nem szabad senkinek a várból kironítani, nehogy egy ostoba kaland esetleges kudarca visszaadja a török számára az esélyt... Másnap pedig minden ember a falakon volt, és onnan néztük, ahogy a Száva túlsópartjáról Kapisztrán keresztesei incselkednek, gúnyolódnak a törökökkel. Hergelték, bosszantották az előző napi kudarc miatt egyébként is pattanásig feszült idegzetű ellenségét... Aztán, a tiltás ellenére,

öt íjászom mégis kiszökött a várból, elfoglalt egy dombot a vár és az ázsiai csapatok között. A törökök rájuk rontottak, ám a mieink sikeresen visszaverték a támadást. Ezen felbuzdulva egyre többen csatlakoztak hozzájuk a várból és a zimonyi oldalról is. Rövidesen maga a szultán is beavatkozott a csetepatéba. (*Magával ragadja az emlékezés hangulata. Hangja feszült.*) Ő is érezte, hogy egy picinyke siker sokat lendíthetne katonái harci kedvén. Ám épp a türelmetlenség okozta a vesztét. Jánossal a falakról figyeltük a csapatmozgásokat. Éreztük: eljött a pillanat, hiszen a tűzérésük fedezetlen maradt. Ekkor törtünk ki a várból, elfoglaltuk a török ágyúkat, és saját ágyúikkal lőttük a megzavarodott derékhadat. Az általános zavart kihasználva a keresztések is átkeltek a folyón. A két tűz közé került ellenség menekült, amerre látott. Mondják, hogy maga a szultán is megsebesült... Akár így van, akár nem: abban biztos vagyok: Mohamed ezt a napot, míg él, nem felejtí el! (*Kifújja magát. Egy csöppnyi csönd következik.*) Kapisztrán üldözni akarta a menekülőket. Én beszéltem le, hogy győzelmünket egy ilyen kétes kimenetelű kalanddal kockára ne tegye. Belátta ő is, hogy igazam lehet... (*Vizet tölt magának. Leül.*) Nagy nap volt az! Minden addigi közül a legnagyobb, legfényesebb diadalt arattuk! Mégis, az ünneplésre már a győzelem másnapján árnyék vetült: fegyveres csetepaté támadt a keresztések és a zsoldosok között. Többen meghaltak. Mindez ostoba kivagyiság miatt... A keresztések „kikiáltói” tudniillik maguknak és Kapisztránnak tulajdonították a győzelmet, és velük a mi vitézeink borgőzös fejfel vitába szálltak. Úgy kellett erővel szétszedni a kötekedőket, egymással huzakodókat. „Nem csapolt elég vért a török, már önvérünket ontjuk? Miért nem vagyunk képesek a diadal fölött együtt örüdeni? – kérdeztem Kapisztránt, de ő csak annyit válaszolt: „Ti, magyarok furcsa nép vagytok. Ha nincs ellenségetek, kerestek magatok között.” (*Felsőhajt.*) Milyen igaz... (*Iszik.*) Azóta is sokszor eszembe jutnak e szavak. Hát nem így történik-e újra és újra? Nem ennek vagyok-e magam is áldozata? Rend kellene az országba! Erős kéz, erős akarat! Mely letör minden pártoskodást. Mely az önzés és hiúság fölé egy magasztosabb érdeket emel. A haza érdekét! Ezt reméltem elérni magam is, mikor Mátyás trónra emelése érdekében kiegyeztem Garaival és Újlakyval... Isten látja lelkem, nem magamért tettem, nem saját jövőmet egyengettem. Csupán azt reméltem, hogy békét teremthetek a békétlenek között... Naiv voltam, végtelenül naiv... S a végeredmény az lett, hogy nem bízott már bennem sem a nádor, sem a király. Mátyás bábként kezelte, s inkább a papra hallgatott, ki amúgy is gyűlölt engemet. Vitéz János mindig is a megosztás politikáját sugalmazta Mátyásnak: játssza ki egymás ellen a bárókat, ossza meg őket... És nem számított semmi, csak a hatalom... (*Nagy levegőt vesz. Lecsillapítja kitörni készülő indulatát.*) Én nem tudtam élni a hatalommal. Csak sereget vezetni tudtam... Mert ott tisztán láttam, ki az ellenség. Ismertem a célt. A politika útvesztőiben azonban idegen maradtam... Nekem fontos volt az adott szó. A becsület. És tudtam megbocsátani... S ha kezembe került volna Vitéz János, ki oly sokat áskálódott ellenem, eszembe sem jutott volna, hogy halált kérjek a fejére... Neki igen... Azt mondta: el kell rettenteni a lázadókat! Érezze mindenki a királyi szigort! Pedig én úgy vélem, hogy egy félelemben tartott országot vezetni nem dicsőség... A jó uralkodót nem

félik, hanem tisztelik... Talán egyszer megéri ezt Mátyás is... (*Fölemeli tekintetét. A keresztre néz hosszasan.*) Vallatáskor mondta az egyik török tiszt, talán azért, hogy megtörje végre hallgatásomat, hogy Mátyás komoly váltságdíjat ígért a szultánnak értem, de ők – mondta gúnyosan – nem adnak ki Dárius minden kincséért sem. Mert Nándorféhvárért nekem kell fizetnem... De nem baj ez. Csöppet sem bánom én... Tudod, Istenem, még ma is jóleső érzéssel tölt el, hogy borsot törhettem a szultán orra alá. (*Elneveti magát. Majd oldalt az ablakra néz. Elkomorodik az arca.*) Fölkelt a nap. Bevégeztetett. Az időm lejárt... Mindjárt jönnek a fogdmegek... Fogadd meg fáradt lelkemet, Uram... (*Keresztet vet.*) Vajon hű szakácsom, ki a világosi tömlőcből megszökni segített, vajon most hol lehet?

Valahol a távolban a müezzin imába kezd.

Sztűx, 2018